THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST Telephones: ADelaide 7424-7425
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.

540 זאטע, מיליאנען הונגעריגע

540 מולטי מיליאָנערען, און איבער דריי מיליאָן ארבייטסלאָזע, אין וועלכע פינף מאָל אזוי פיעל זענען אָפּהענגיג, וועלכע הונגערען און קוקען אויס אויף דעם מאָגערען ביסען, וועלכער ווערט זיי צוגעוואָרפען פון דער רעגיערונג.

אזוי זעהט אויס ענגלאנד היינט צו־טאָג.

לויט ווי עס איז פארעפענטליכט געוואָרען פון רעגיערונגס איינקונפט דעפּארטמענט געפינען זיך אין ענגלאנד 540 מענשען, וועלכע האָבען אן איינקונפט פון איבער 200 טויזענט דאָלאר א יאָר, פאר וועלכע זיי האָבען געצאָלט שטייערען. פון דער צאָל האָבען 157 געהאט אן איינקונפט פון איבער 400 טויזענט דאָלאר א יאָר. דער הויפּט פאקט אָבער איז, אז 540 מענשען, אין א לאנד פון מיליאָנען לעבען אין לוקסוס, קאָנצנטראָלירען די אינדוסטריע און אלע לעבענסמיטלען, וועהרענד מיליאָנען ארבייטער לעבען אין עלענד. הונגערען און האָבען נים מיט וואָס צו דערנערען זייערע פאמיליען.

איז די וועלט שוין אזוי צוגעוואוינט געוואָרען צו דער דאָזיגער סיס־טעם אונטער וועלכער מיר לעבען, אז עס איז געוואָרען כמעט נאטירליך. בלויז די, וועלכע דענקען, בלויז אידעאליסטען קוקען זיך ארום און וועקען דאָס פאָלק געגען אזא אונגערעכטער אָרדנונג, און די ווערען פון די מאָנגע־טען און זייערע דינער פארשריהען אלס רעוואָלוציאָנערען.

מען רופט "רויטע פראָפּאָגאנדע", ווען מענשען קומען ארויס אין דער עפענטליכקייט און ווייזען מיט רעכט אָן, אז די קליינע הייפעלע לעבט אויפ'ן חשבון פון די מיליאָנען, וועלכע הונגערען.

מען רופט אויפהעצער די, וועלכע זאָגען, און מיט רעכט, אז דאָס גאנצע לאנד דאַרף נים ארבייטען, אז דאָס פאָלק דאַרף נים אלץ אויזקגעבען אום א הייפעלע זאָלען לעבען אין לוקסוס.

מען אונטערדריקט די, וועלכע פראָפּאָגאנדירען, אז פאָלקס רייכטי־מער באלאנגען צום פאָלק, אז די רעגיערונג דאַרף די דאָזיגע נאטירליכע רייכטימער אנטוויקלען פאר'ן בענעפיט פון פאָלק און נים אויזקגעבען עס צו עטליכע מענשען. וועלכע שארען אָן זייערע קעשענעס מיט מיליאָנען דורך ארויסנעמען עס פון די פאָלקס קעשענעס. אָדער בעסער געזאָגט, די רעגיע־רונג טאָר נים געבען אויף די קעשענעס פון פאָלק.

אויב דערפאר וואָס די אידעאליסטען און מענשען מיט שכל זאָגען, רופט מען זיי רעוואָלוציאָנערען און "רויטע", דאָן איז דער ענגלישער דע־פארטמענט פון איינקונפט דער גרעסטער פראָפּאָגאנדע פארשפרייטער גע־גען דער יעצטיגער אָרדנונג.

דער קליינער באריכט, וועלכער דערצעהלט וויפיעל מענשען עס צאָלען איינקונפט שטייער פאר יערליכע הכנסות פון איבער צוויי הונדערט טויזענט און איבער פיער הונדערט טויזענט דאָלאר איז דו גרעסטע פּראָ־פּאגאנדע צוגעגען דער יעצטיגער סיסטעם. וועלכע האָט ווען עס איז געקענט פארשפרייט ווערען פון הונדערטער רעוואָלוציאָנערע פראָפּאָגאנדיסטען.

וועלכער שטארקערער ארגומענט קען דען געגעבען ווערען געגען דער יעצטיגער נים גערעכטער אָרדנונג. ווי פון איין זייט 540 זאָטע און גליק־ליכע און פון דער אנדער זייט מיליאָנען הונגערינע און אומגליקליכע. אי־בערהויפּט ווען די זאַטקייט איז אויפ'ן חשבון פון דער הונגעריגקייט?

די יעצטיגע אָרדנונג וועט זיך אליין אויפעסען, און וועט זיך אליין צושטערען מיט איר איינגענער פירונג.

פארוואס מען דעפּארטירט און פארוואס נים

אין דער דערקלערונג פון דעם קאנאדער אימיגראציאָנס מיניסטער, האָנ. וו. א. גאראן, אויף דער אָנפראגע פון דעם ארבייטער דעפּוטאַט, דזשיי. ס. וואדסוואָרט, איז געווען א דירעקטער פאַטט אין פנים דעם מאָנטרעאָ־לער מעיאר הוד, און די, וועלכע האָבען אים געשטיצט.

מיט א קורצער צייט צוריק האָט מעיאר הוד, פון מאָנטרעאָל, איינ־געלאדען דעם מעיאר פון טאראנטא און אנדערע מעיארס מיט'ן צוועק צו אפּעלירען צו דער פעדעראלער רעגיערונג זי זאָל דעפּארטירען פון קאנאדע אלע ארבייטסלאָזע. וועלכע זענען נים קיין ביראָרגער.

דער אימיגראציאָנס מיניסטער האָט דערקלערט, אז די רעגיערונגס פאליסי איז נים צו דעפּארטירען קיין ארבייטסלאָזע און דערמיטיגס נים אזא פאליסי איז קיינע פון די פראָווינצען. דער ענטפער איז געווען אויף וואדס־וואָרט'ס אָנפראגע צי די רעגיערונג וועט דעפּארטירען נים־ביראָרגער, וועלכע זענען ארבייטסלאָזע.

אָבער נים אכטענדיג אויף דעם, וואָס דער אימיגראציאָנס מיניסטער האָט געזאָגט, איז אָבער די פראגע פון דעפּארטירען ארבייטסלאָזע נים־ביראָרגער, נים אין זיין מאַכט. די פראָווינצען קענען עס טאָן און דער אימי־גראציאָנס דעפּארטמענט מוז לויט'ן געזעץ דורכפירען דעם פארלאנג פון דער פראָווינץ.

אין טאראנטא האָט מעיאר סטיוארט אויסדריקליך דערקלערט, אז קיין ארבייטסלאָזער נים־ביראָרגער וועט נים פארפאָלגט ווערען, דאָך זענען שוין איינינגע ארבייטסלאָזע דעפּארטירט געוואָרען. זיי זענען ארויסגע־שיקט געוואָרען פון לאנד אונטער'ן אויסרייד, אז זיי פאָלען צו לאַסט און קומען אָן צו צדקה אָנשטאָלטען, וועלכע דאַרפען זיי אויסהאַלטען.

פארשיידענע אופנים ווערען געפונען צו פארפאָלגען ארבייטסלאָזע, ווען מען וויל עס נאָר. אָבער דאָך איז געווען גאנץ שעהן פון דעם פעדעראַ־לען אימיגראציאָנס מיניסטער צו זאָגען עפענטליך אין פארלאמענט, אז די פעדעראלע רעגיערונג דערמיטיגס עס נים.

איז דאָך אונז פערזענליך באקאנט דער פאָלגענדער פאַל:

א אידישער יונגערמאַן, וועלכער איז א לענגערע צייט ארומגעגאנ־גען אָן ארבייט, האָט זיך רעגיסטרירט אין דער שטאָדטישער ביורא פאר ארבייט. די בעאמטע האָבען אָנגעהויבען אָן אונטערזוכונג וועגען דעם מאַן, און נים אכטענדיג, וואָס ער איז שוין אין טאראנטא פיער יאָר מיט אכט חדשים, דאָך איז ער גערופען געוואָרען אין אימיגראציאָנס אָפּיס און ער וועט אין קורצען דעפּארטירט ווערען.

אָפיציעל הייסט עס, אז ער וועט נים דעפּארטירט ווערען דערפאר, וואָס ער איז ארבייטסלאָז און האָט זיך געוועזענדט מיט א בקשה פאר ארבייט. מען וועט אים, צוזאמען מיט זיין פרוי, דעפּארטירען דערפאר, וואָס מען האָט אויסגעפונען, אז מיט א צייט צוריק איז זיין פרוי געלעגען אין האָס־פּיטאל און דעם ביל אין שפּיטאל האָט די שטאָדט געדארפט באצאָלען דער־פאר וואָס דער מאַן איז געווען ארבייטסלאָז.

וואָס מיינט עס, נים דעפּארטאציע, ווייל מען איז ארבייטסלאָז?

וואָס זאָל אָן ארבייטסלאָזער נים־ביראָרגער טאָן, אויב ער קען זיך נים ווענדען צו א צדקה אינסטיטוציע נאָך היילף, דאַרף ער דאָך שטאַרבען אין נאס פון הונגער. ווענדט ער זיך יא, מיינט עס, אז ער פאָלט צו לאַסט, און דערפאר מוז מען דאָך אים דעפּארטירען. וואָס־זשע איז צו טאָן?

וואָס עס איז שייך די אידישע צדקה אָנשטאָלטען, זאָרגען זיי נאָך ביי א געוויסען גראד פאר אזעלכע אומגליקליכע.

דער אימיגראציאָנס מיניסטער האָט געדארפט געהן נאָך איין שריט ווייטער און זאָגען, אז די רעגיערונג וועט נים דעפּארטירען ארבייטסלאָזע, אפילו ווען זיי פאָלען צו לאַסט.

דער „קאפּאני ברענטש"

(טעגליכע שטעמפּעל)
פון יצחקי.

איך האָב זיך היינטיגע וואָך דער־וואוסט אז אין פוילען איז פאראן אמווייניגסטענס איין אינסטיטוציע וועלכע האָט נאָך ביז יעצט נים ארויסגעשיקט קיין שלוחים צו די אידען פון אמעריקע צו זאמלען דאָ געלט.

די דאָזיגע אינסטיטוציע וועלכע האָט איהר הויפּט־קוואָרטיר אין ווילנע, איז גאנץ פּאָפּולער איבער'ן גאנצען לאנד אלס "אל. קאפּאני'ס ברענטש".

אין אמעריקע איז אל. קאפּאני'ס נאָ־מען אביסעלע פארטונקעלט געוואָרען לעצטענס, אָבער זיין "ברענטש" אין ווילנע לעבט איצט דורך דעם בעסטען אויפשוואונג־פעריאָד אין זיין געשיכטע.

אזן ווייל איך ווייס אז דער סוד וועלכען איך וועל אייך איצט אויסזאָגען וועט ווייט נים אויעקגעהן דאריבער קאָן איך זיך דערלויבען צו דערצעהלען אייך, אז דער אנפירער פון'ם קאפּאני ברענטש זין ווילנע איז א איד מיט'ן נאמען קראָ־שיקאנא און האָט זיך לעצטענס אומגע־הערט קיין פוילען.

איך ווייס אז איהר וועט זיין שטאָלץ דערמיט דאריבער האָב איך נים אויס־געזאָגט...

דער אמת איז, אז מר. קראָשיקאנא האָט ווירקליך קיין פּאָסיגערען נאמען פאר זיין ברענטש נים געפונען געפינען ווי אל. קאפּאני'ס, ווארים דערמיט ווערט פאראייר־בינט א פּערזאָן וועלכער האָט אויפגעטאָן פאר דער מענשהייט מערער וויפיעל הער־בערט הואווער מיט קוילידזש' צוזאמען האָבען אויפגעטאָן.

אז קאפּאני איז טבע א מענש מיט א ווייך הארץ — דאָס איז דאָך שוין א לאנג־באשטעטיגטער פאקט. אָט איז ער ארויסגעקומען מיט אן אנבאט צו געבען די קידנעפערס 10 טויזענד דאָלאר פון זיינע אייגענע, שווער פארהארעוועטע געלט, כדי זיי זאָלען אומקערען לינ־בערג'ס בייבי.

איהר זאָלט נים זאָגען אז קאפּאני האָט עס געטאָן צוליעב פּובליסיטי וועגען. ניין זיין גוט, איידעל, מענשליך הארץ האָט געווירקט, דאריבער האָט ער געמאכט דעם נאָבעלען אנבאט.

נו, זאָגט אדרבא, אויב אזא מענש האָט נים פארדינט אז זיין נאָמען זאָל פאראייביגט ווערען אויף דור דורות, אפילו אין פוילען?

* * *

וואָס איז די אויפגאבע פון דעם "קאפּאני ברענטש" אין ווילנע?

ווי איך פארשטעה האָט מר. קראָ־שיקאנא ווייטער די חברה מיט'ן צוועק כדי צו לערנען משניות יעדען טאָג נאָכ'ן דאווענען... נאָר מיט א פּאָר אידישע צו־ריק האָבען זיי געמאכט א "סאיר דזשאָב" אויך. זיי האָבען נעמליך נעקיר־נעפּט אן 8 יאָהריגען אינגעלע פון א "פּאון־בראָקער".

אויסער דעם האָט מען אויך דער־צעהלט, אז זיי האָבען שוין "אויעקגע־לייגט" עטליכע חברה פון א "ווייטען "ברענטש" און זיי האָבען אויך דורכגע־פירט עטליכע בייזאָנטיגע "דזשאָבלאָר" און דאָס־אַלל... מערער האָבען זיי אב־סאָלוט נארנים געטאָן, אויסער דאָס טעג־ליכע לערנען משניות.

פון די באריכטען וואָס זענען אנגע־קומען אהער פון ווילנע איז צו זעהן אז דער "קאפּאני ברענטש" איז דער אייג־ציגער וועלכער טוט די בעסטע ביזנעס אין ווילנע. אין דער היינטיגער שלעכטער צייט. דער פאקט אליין וואָס זיי האָבען נאָך נים געשיקט קיין דעלעגאטען נאָך אמעריקע, איז דער בעסטער סימן. עס קאָן אויך זיין אז די רעגיערונג סובסידירט זיי, פונקט ווי זי סובסידירט די אידישע שולען און אנדערע אידישע אינסטיטו־ציעס...

* * *

יעדענפאלס איז די מעשה מיט'ן "קאפּאני ברענטש" אין ווילנע א גאנץ אינטערעסאנטע. איך גלויב אז א "דזשעק (לענס) דייטאָנדס ברענטש" וואָלט דאָרט אויך געמאכט נים קיין שלעכטע געשעפ־טען.

וויבאלד אז די פּוילישע רעגיערונג דערלאָזט נים קיין כשר'ע ביזנעס, טאָ זאָל באטש זיין טרים'ע...

קרעדיט קומט, זעהט איהר, נים קיין אנדערען ווי דעם געוועזענעם שיקאגאָ'ר ביראָרגער קראָוויעץ וועלכער האָט באוויזען אז ער טראָגט אויף זיינע פּלייצעס א גע־זונטען "טעפּעל". אין אמעריקע איז די דאָזיגע ביזנעס געוואָרען לעצטענס אזוי מכולה'דיג און אזוי געפערליך, אז ער איז געפאלען אויף א פּלאן און האָט זיך גע־עפענט אן איינענע ביזנעס אין פּוילען.

צו דעם דאַרף מען האָבען א גענ־אלען קאָפּ און מר. קראָוויעץ פארמאָגט עס, ווייזט אויס.

איצט אז קאפּאני'ס נאָמען איז שוין פאראייביגט און אומשטערבליך געוואָרען, געהאָרעכט אין איצט צום צווייטען מאָל א גאסט אין אמעריקא. דאָס ערשטע מאָל, אין יאָהר 1894, איז ער געווען דער גאסט פון די ראָדיקאלע עלעמענטען, און פון די לעעבהאבער פון ריטשען טעאטער. ער איז געקומען זעהן די אויפפיהרונג פון זיין דראמע "האַ־נעלעס הימעלפארט" אין אויריווינג פּליים טעאטער.

דאָס דאָזיגע שטיק האָט דאן קיין מזל נים געהאט, ער איז נים געפעהלען געוואָרען אונזער פּאָליציי. די אויפפיה־רונג איז פארבאָטען געוואָרען. גערהארד האָופּטמאן האָט שוין געהאט אזא מזל. אין דייטשלאנד האָט מען פארבאָטען די אויפפיהרונג פון זיין ווערק "די וועבער", און ער איז געווען געוואוינט צו פּאָליציי צענזאָרען.

ער איז דאן געווען יונג, קרעפטיג, מיט טונקעל־בלאָנדע האָר אויף זיין שטאָלצען קאָפּ. זיין פּנים ענערגיש און סענטימענטאל. זיינע אויגען ברענען פליר־טענדיג. עס האָט געשפּראָצט פון זיי מיט לעבען.

האָופּטמאן, דער פארפאסער פון די "וועבער", "אייגאמע מענשען", "פּורמאן הענשעל", "פארזונקענע גלאָקע", "פאר זונען אויפגאנג", "פּיפּער טאנצט", האָט כיך שטענדיג אינטערעסירט. ער האָט צו־פרידענגעשטעלט מיין יונגע פאנטאזיע וועגען איהם. אָט אזוי האָב איך געוואָלט זאָל ער אויסזעהן. ער האָט געמאכט דעם איינדרוק פון א געבוירענעם אריסטא־קראט.

דעמאָלט, אין יענע יאָהרען, איז ער געווען דער ליעבלינג פון די אויפגעקלער־טע עלעמענטען אין לאנד. ארום איהם האָ־בען זיך דאן גרופּירט די אנארכיסטען און סאָציאָליסטען. די דייטשע אנארכיסטען אונטער דער פיהרערשאפט פון יאָהאן מאָסט, האָבען אויפגעפיהרט מיט אמא־טארען "די וועבער", און האָופּטמאן האָט זיך געפיהלט געשמייכעלט דערפון וואָס סע בריטיט מאסען. מאסט אליין האָט דעמאָלט מיטגעשפּיעלט אין דער אויפפיה־רונג, און האָט זיך ווי געצאָפּעקעט מיט האָופּטמאנס ראדיקאלע שטרעמונגען. די ראדיקאלע פראגען אין האָופּטמאנס דראַ־מע האָבען ווי פארשיפּט די צוזאמהער און ווען די "וועבער" האָבען געשריען, זיך געבעטן'ס און פּראָטעסטירט געגען זייערע בעלי בתים, איז דאָס שטארק געפעהלען דער אינטעלינענץ.

דאָס דייטשע טעאטער האָט אויפגע־פיהרט האָופּטמאנ'ס "פארזונקענע גלאָ־קע", "פוהרמאן הענשעל" "די איינזאמע מענשען" און אנדערע פּיעסען.

די ראדיקאלע עלעמענטען אין נור־יארק פלעגען זיך שפּייזען מיט האָופּט־מאנס ווערק, און זיי פלעגען איהם שילד־דערען אלס דעם שארפסטען אפּלייקענער פון יעדער אויטאָריטעט.

נייע צייטען, אין נייע לייעדער. — איצט ווערט אין דעם אוירווינג פּליים טעאטער געשפּיעלט ענגלישער בורלעסק. איצט איז האָופּטמאן אין הויכען עלטער. זיינע האָר זיינען זילבערווייס. די ראדי־קאלע עלעמענטען זיינען העט ווייט פון האָופּטמאנען. ער איז דער גאסט פון די שען, ווען דער איצטיגער רייכע, פון די פיהרער פון דער איצטיגער געזעלשאפט. דער מעיאר פון ניו יארק האָט איהם באגריסט און איהם געגעבען די פּריי־הייט פון שטאדט. ער איז געקומען דאָס מאָל אויף דער איינלאדונג פון פּראָ־פעסאָר ניקאָלאָס באטלער, פּרעזידענט פון דער קאָלאָמביא אוניווערזיטעט. קיין דייטש טעאטער איז ניטא, און זיינע פּיעסען ווערען נים געזעהן. די דייטשען מוזען זיך דאריבער באנוגענען מיט לי־עענען זיינע ווערק.

זיין לעצטעס בוך, וואָס הייסט "בוך דער ליידענשאפט" און איז פרשינען אין 1930, אין בערלינער פארלאג פישער איז א סארט דין וחשבון פון זיין לעבען. דאָס בוך ענטהאלט צוויי בענדער און האָט נים געמאכט קיין גרויסען רושם אין דער לי־טעראַרישער וועלט.

עס איז לייכט אין פארם און אינ־האלט. דער אמת איז אָבער, אז האָופּט־מאנס גרויסקייט אין באַרייטונג אלס דראמאטורג און שריפטשטעלער איז נים באנירנדעט אויף זיינע לעצטע צוויי בענ־דער אָדער אויף דעם וואָס ער וועט נאָך שרייבען. האָופּטמאן איז באריהמט גע־וואָרען דורך זיינע פיעלע געלונגענע דראַ־מען און ערצעהלונגען און די רייהען פון איבסען, סטרינדבערג און טאָלסטאי.

האָופּטמאן איז נים נאָר א דראמא־טורג, ער איז אויך א סקולפּטאר און אין זיינע יונגע יאָהרען איז ער געווען אין רוים און האָט געארבייט אויף דעם גע־ביט.

איידער די גרויסע וועלט מלחמה האָט פארניכטעט אלע באגריפען, באוועג־נונגען און דיסקוטנגען סיי אין לעבען, סיי אין דער ליטעראטור, איז האָופּטמאן גע־ווען איינער פון די וועלט־באריהמטעסטע דראמאטורגען, און זיינע ווערק זיינען אי־בערזעצט געוואָרען אין די מערערסטע שפּראַכען. אידען האָבען איהם געלעזען אויף אידיש. אידישע דראמאטישע קלובס פלעגען איהם שפּיעלען. די אמעריקאנער האָבען איהם געפייענט אין ענגליש. די פּאָליאקען אין פּוילישע, און אויף ווי ווייט עס איז אונז באוואוסט, איז ניטא קיין שום שפּראַך אין וועלכער מען האָט נים איבערזעצט האָופּטמאנ'ס "וועבער" און זיינע אנדערע רעוואָלוציאָנערע דראמען.

זיין דראמא "פּורמאן הענשעל" איז געשפּיעלט געוואָרען פון די גרעסטע דייטשע קינסטלער אין די גרעסטע טעא־טערס.

זיינע דראמען האָבען אין די יאָהרען ביז דער וועלט מלחמה געמאכט דעם גרעסטען רושם. ער האָט געוואָנט צו צור־שטערען די מייסט אָנגענומענע דאָגמען אין אונזער געזעלשאפטליכען לעבען, אין איין געווען באקאנט אלס קעמפער פאר פריי־הייט. ער האָט באקעמפט אָבערגלייך בען, און אלע זיינע העלדען רייסען זיך צו א בעסערער וועלט. צו א וועלט אָהן קריי־טען און אָהן טרעהרען.

געבוירען איז האָופּטמאן אין יאָהר 1862 אין אָבערוואלצבּרון, שלעזיען, ביי אָרימע עלטערען. זיין פאָטען האָט גע־וואָלט אין א ביור סאלון, און ער האָט זיך אָנגעזעהן מיט הונדערטע ארימע פארצווייפעלטע מענ־שען געקומען העלפען פייערען דעם הונדערסטסטען געבורטסטאָג פון דעם וועלט באריהמטען דיכטער און פילאָזאָף, וואָלפ־גאנג פאָן גטהע. ער ווערט עמפּאנגען פון די פיער הונדערט פון לאנד. ער איז דער גאסט פון די וואָס זיינען אמאָל בע־טראכט געוואָרען פון איהם אליין אלס די גרעסטע שונאים פון די ארימע מאסען.

עס וואָלט אָבער געווען א גרויסער אונרעכט צו מיינען, אז האָופּטמאן האָט אָפּגעטראָטען פון זיינע אנזיכטען. ער איז איצט אויך א רידאקאל, אָבער זיין ראדי־קאליזם איז איצט א קינדער־שפּיעל אין פארגלייך צו די איצטיגע ראדיקאלע אנ־שויאונגען. ער איז קיינמאָל נים געווען קיין ארגאניזאטאר אָדער פּראָפּאגאנדיסט פון דעם שניט ווי א יאָהאן מאָסט, און איז קיינמאָל נים געווען גרייט צו אָפּפע־רען זיינע פּערזענליכע פרייהייטען פאר די מאסען. ער איז געווען א "סאָלאָן רעוואָ־לוציאָנער", וואָס איז יוצא געווען מיט שרייבען דראמען און ערצעהלונגען.

מיר האָבען געראהערט האָופּטמאן אין דעם רייכען אריסטאקראַ־טישען "וואלדארף אסטאריא, האָטעל" אויף 51־טער גאס אין פארק עווענוי. ער האָט מיט פארגעניגען געדערט וועגען דער איצטיגער פּאָליטישער לאגע אין דייטש־לאנד און האָט דערקלערהט אז עס איז נים ניטא וואס מורא צו האָבען פאר דעם היטלעריזם. ער מיינט, אז דאָס דייטשע פאָלק וועט קיינמאָל נים דערלאָזען, אז היטלער זאָל באקומען די אויבערהאנט. ווען מען רעדט אָבער מיט דעם אלטען דראמאטורג וועגען אידישע ענינים בכלל, דאן דערשפּירט מען אז זיינע אנזיכטען זיינען העט ווייט פון דער לייער צייט. ער גלויבט נים, אז דער צוינזים וועט העל־פען דערלעזען די אידען פון זייערע גלות פּסיכאָלאָגיע. ער מיינט, אז אידען זיינען צו גוט אויינגעאָרדענט און אלע לענדער אויפגעזעגען זייערע אָפיציעס און זעהט נים, אז דאָ האנדעלט זיך נים ווענען די אידען, וואָס זיינען גוט איינגעאָרדענט, נאָר דוקא וועגען יענע, וואָס זיינען נים גוט איינגעאָרדענט. ער באנרייפט נים, אז אידען זאָלען וועלען ווערען א פאָלק מיט אלע פעלקער צו לעבען.

גערהארד האָופּטמאן גלויבט אפילו אז צוינזים איז א סיכאָלאָגיע אידעע, אָבער ער זעהט נים איין די פּראקטיש־קייט דערפון. מיר האָבען איהם פּרובירט בעוויזען, אז דער צוינזים איז דוקא א רע־וואָלוציאָנערע אידעע, וועלכע וועקט באנייטערט אין אלטען פאָלק צו זעלבסט־שטענדיגקייט און נאציאנאלען באוואוסט־זיין, אָבער האָופּטמאן איז נים גרייט צו דיסקוטירען. ער מיינט, אז דאָס איז א געפיהל אזך, און קען נים גלויבן זיך איהם נים צו באקעמפען געפיהלען, ווייל עס איז א שווערע אין אונדאנקבארע ארבייט. ער איז אָבער איבערצייגט, אז די אידען זיין דייטשלאנד דראהט נים קיין שום געפאהר דורך דעם היטלעריזם.

היטלער בויט זיין קראפט אויף דעם אונגליק פון דייטשען פאָלק. טרויעריג איז געווען די לאגע אין דייטשלאנד נאָך דער שוין אפשר פארגעסען, אז גערהארד האָופּטמאן איז אמאָל באטראכט געוואָרען אלס רעוואָלוציאָנער און עמפּער. ער איז איצט געקומען העלפען פייערען דעם און האָפּנונג אין זיין פאָטערס שענק.

האָופּטמאן האָט אָבער געהאט ליטע־ראַרישע און קינסטלערישע בייגונגען און ער האָט פּרובירט אויף פארשיעדענע גע־ביטען ביז ער האָט געפונען זיין תיקון אין דער דראמע. מיט זיינע דראמען האָט ער געוועקט און מושטירט די ארבייטער צום קאמף פאר א פרייער וועלט. זיינע דראמען זיינען באטראכט געוואָרען פאר אמת רעאליסטיש און זיינע העלדען זיינען געווען פאָלקס טיפּען.

אין זיין דראמע "די וועבער" שיל־דערט האָופּטמאן די ליידען פון די פאָלקס מאסען, זייער הילפלאָזיגקייט, זייער נויט און זייער פארצווייפעלטען אויפ־שטאנד נעגען זייערע אונטערדריקער. ער צייגט אָבער, אז די ארבייטער ליידען מעהרסטענס צוליעב זייער אונזיסענהייט און צוליעב דעם, וואָס זיי זיינען נים קלאסען־באוואוסט. ער האלט, אז סוף כל סוף וועט די מענשהייט עפּעס דערגרייכען. ווען זיי וועלען נאָר פארשטעען זייער קאמף פאר בילדונג און אויפקלערונג.

די דראמע "די וועבער" האָט מען מיט אן ערך פון 25 יאָהר צוריק גע־שפּיעלט. אין אידישען טעאטער. עס איז געווען בארים טאמאשעווסקי, וועלכער האָט דעמאָלסט אויפגעפיהרט האָופּט־מאנ'ס "וועבער" אין פּיפּעלס טעאטער, אויף דער באוער, אין ראנק דער דאָזי־גער פּיעסע זיינען פּיעלע הונדערטער אי־דישע טעאטער באזוכער באקאנט געוואָר־רען מיט האָופּטמאנס אנדערע פּיעסען.

די דאָזיגע פּיעסע האָט געהאט א ריזיג־גען ערפאָלג אין אידיש. די אויפפיהרונג איז געווען א גוטע און צופרידענשטעלענד פאר די מעהרסטע טעאטער מבינים אין יענער צייט. פּיפּעלס טעאטער האָט גע־מאכט גוטע געשעפטען און די דראקיאָלע פּאָליציי מאָל זעהן אייניגע מאָל זעהן די פּיעסע.

אין דער שטיק האָבען זיך דאן באַ־טיילינט א חוץ טאָמאשעווסקין, פּיטער נראָף, זינמונד וויינטרויב, טאראנבערג, מאקס ראָזענטהאל און אנדערע.

האָופּטמאן האָט אויך געשריבען פּאָ־עטישע און ראָמאנטישע דראמען, וועלכע מען פלעגט שפּיעלען אין דייטשען אויר־ווינג האָופּטמאן אלס רעאליסטן און ראָ־מאנטיקער. י. ענטין און אויך דער פאר־שטארבענער דר. זאָלאטאראָוו, און יאָהאן מאָסט פלעגען זעהר אָפט האלטען לעקציעס וועגען גערהארד האָופּטמאן. אין אונז דוכט זיך, אז דער דאָזיגער, מאָמען איז ווייט און ברייט באקאנט צווישען דער אידישער אינטעליגענץ.

דער איצטיגער באזוך פון גערהארד האָופּטמאן טראגט אן אנדער באראקטער. ער איז געקומען צו דער גייסטיגער אריס־טאקראטיע פון אמעריקע, און די ראדי־קאלען זיינען שוין לאנג אויסגעוואקסען פון'ם זייערע יונגענד־טרוימען און האָבען שוין אפשר פארגעסען, אז גערהארד האָופּטמאן איז אמאָל באטראכט געוואָרען אלס רעוואָלוציאָנער און עמפּער. ער איז איצט געקומען העלפען פייערען דעם הונדערסטסטען געבורטסטאָג פון דעם וועלט באריהמטען דיכטער און פילאָזאָף, וואָלפ־גאנג פאָן גטהע. ער ווערט עמפּאנגען פון די פיער הונדערט פון לאנד. ער איז דער גאסט פון די וואָס זיינען אמאָל בע־טראכט געוואָרען פון איהם אליין אלס די גרעסטע שונאים פון די ארימע מאסען.

עס וואָלט אָבער געווען א גרויסער אונרעכט צו מיינען, אז האָופּטמאן האָט אָפּגעטראָטען פון זיינע אנזיכטען. ער איז איצט אויך א רידאקאל, אָבער זיין ראדי־קאליזם איז איצט א קינדער־שפּיעל אין פארגלייך צו די איצטיגע ראדיקאלע אנ־שויאונגען. ער איז קיינמאָל נים געווען קיין ארגאניזאטאר אָדער פּראָפּאגאנדיסט פון דעם שניט ווי א יאָהאן מאָסט, און איז קיינמאָל נים געווען גרייט צו אָפּפע־רען זיינע פּערזענליכע פרייהייטען פאר די מאסען. ער איז געווען א "סאָלאָן רעוואָ־לוציאָנער", וואָס איז יוצא געווען מיט שרייבען דראמען און ערצעהלונגען.

מיר האָבען געראהערט גערהארד האָופּטמאן אין דעם רייכען אריסטאקראַ־טישען "וואלדארף אסטאריא, האָטעל" אויף 51־טער גאס אין פארק עווענוי. ער האָט מיט פארגעניגען געדערט וועגען דער איצטיגער פּאָליטישער לאגע אין דייטש־לאנד און האָט דערקלערהט אז עס איז נים ניטא וואס מורא צו האָבען פאר דעם היטלעריזם. ער מיינט, אז דאָס דייטשע פאָלק וועט קיינמאָל נים דערלאָזען, אז היטלער זאָל באקומען די אויבערהאנט. ווען מען רעדט אָבער מיט דעם אלטען דראמאטורג וועגען אידישע ענינים בכלל, דאן דערשפּירט מען אז זיינע אנזיכטען זיינען העט ווייט פון דער לייער צייט. ער גלויבט נים, אז דער צוינזים וועט העל־פען דערלעזען די אידען פון זייערע גלות פּסיכאָלאָגיע. ער מיינט, אז אידען זיינען צו גוט איינגעאָרדענט און אלע לענדער אויפגעזעגען זייערע אָפיציעס און זעהט נים, אז דאָ האנדעלט זיך נים וועגען די אידען, וואָס זיינען גוט איינגעאָרדענט, נאָר דוקא וועגען יענע, וואָס זיינען נים גוט איינגעאָרדענט. ער באנרייפט נים, אז אידען זאָלען וועלען ווערען א פאָלק מיט אלע פעלקער צו לעבען.

גערהארד האָופּטמאן גלויבט אפילו אז צוינזים איז א סיכאָלאָגיע אידעע, אָבער ער זעהט נים איין די פּראקטיש־קייט דערפון. מיר האָבען איהם פּרובירט בעוויזען, אז דער צוינזים איז דוקא א רע־וואָלוציאָנערע אידעע, וועלכע וועקט באנייטערט אין אלטען פאָלק צו זעלבסט־שטענדיגקייט און נאציאנאלען באוואוסט־זיין, אָבער האָופּטמאן איז נים גרייט צו דיסקוטירען. ער מיינט, אז דאָס איז א געפיהל אזך, און קען נים גלויבן זיך איהם נים צו באקעמפען געפיהלען, ווייל עס איז א שווערע אין אונדאנקבארע ארבייט. ער איז אָבער איבערצייגט, אז די אידען זיין דייטשלאנד דראהט נים קיין שום געפאהר דורך דעם היטלעריזם.

היטלער בויט זיין קראפט אויף דעם אונגליק פון דייטשען פאָלק. טרויעריג איז געווען די לאגע אין דייטשלאנד נאָך דער וועלט מלחמה, און נאָך טרויעריגער איז געווען די לאגע אין לענדער אויפגעזעגען זייערע אָפיציעס און זעהט, אז דאָ האנדעלט זיך נים וועגען די אידען, וואָס זיינען גוט איינגעאָרדענט, נאָר וועגען יענע, וואָס זיינען נים גוט איינגעאָרדענט. ער באנרייפט נים, אז אידען זאָלען וועלען ווערען א פאָלק מיט אלע פעלקער צו לעבען.

גערהארד האָופּטמאן גלויבט אפילו אז צוינזים איז א סיכאָלאָגיע אידעע, אָבער ער זעהט נים איין די פּראקטיש־קייט דערפון. מיר האָבען איהם פּרובירט בעוויזען, אז דער צוינזים איז דוקא א רע־וואָלוציאָנערע אידעע, וועלכע וועקט באנייטערט אין אלטען פאָלק צו זעלבסט־שטענדיגקייט און נאציאנאלען באוואוסט־זיין, אָבער האָופּטמאן איז נים גרייט צו דיסקוטירען. ער מיינט, אז דאָס איז א געפיהל אזך, און קען נים גלויבן זיך איהם נים צו באקעמפען געפיהלען, ווייל עס איז א שווערע אין אונדאנקבארע ארבייט. ער איז אָבער איבערצייגט, אז די אידען זיין דייטשלאנד דראהט נים קיין שום געפאהר דורך דעם היטלעריזם.

היטלער בויט זיין קראפט אויף דעם אונגליק פון דייטשען פאָלק. טרויעריג איז געווען די לאגע אין דייטשלאנד נאָך דער וועלט מלחמה, און נאָך טרויעריגער איז געווען די לאגע אין לענדער אויפגעזעגען זייערע אָפיציעס און זעהט, אז דאָ האנדעלט זיך נים וועגען די אידען, וואָס זיינען גוט איינגעאָרדענט, נאָר וועגען יענע, וואָס זיינען נים גוט איינגעאָרדענט. ער באנרייפט נים, אז אידען זאָלען וועלען ווערען א פאָלק מיט אלע פעלקער צו לעבען.

גערהארד האָופּטמאן גלויבט אפילו אז צוינזים איז א סיכאָלאָגיע אידעע, אָבער ער זעהט נים איין די פּראקטיש־קייט דערפון. מיר האָבען איהם פּרובירט בעוויזען, אז דער צוינזים איז דוקא א רע־וואָלוציאָנערע אידעע, וועלכע וועקט באנייטערט אין אלטען פאָלק צו זעלבסט־שטענדיגקייט און נאציאנאלען באוואוסט־זיין, אָבער האָופּטמאן איז נים גרייט צו דיסקוטירען. ער מיינט, אז דאָס איז א געפיהל אזך, און קען נים גלויבן זיך איהם נים צו באקעמפען געפיהלען, ווייל עס איז א שווערע אין אונדאנקבארע ארבייט. ער איז אָבער איבערצייגט, אז די אידען זיין דייטשלאנד דראהט נים קיין שום געפאהר דורך דעם היטלעריזם.